

Široki Brijeg 1945.*

PIŠE: DR. SC. FRA ANDRIJA NIKIĆ

Dana 9. rujna 1971. oko 11.00 sati zamolio sam fra Tomu Zupca da mi ispriča neke svoje uspomene uz Široki Brijeg ili da mi prenese nečije uspomene. Naime, fra Tomo Zubac nije bio na Brijegu, ali je razgovarao s ljudima koji su tamo bili. Evo tih sjećanja.

A: Fra Tomo, da li bi Vi meni rekli Vaše uspomene uz Široki Brijeg?

T: Istina je da ja u veljači 1945. nisam bio na Širokom Brijegu. Ja sam bio tada na putu. Kad sam se povratio nazad, pitao me je jedan: Zašto si bježao? Ja sam odgovorio: Takva su vremena bila, ne znam tko nije bježao? Oni bježi lijevo, oni desno. Međutim, kad sam čuo da je župnik iz Čapljine fra Petar Sesar, koji je već na oslobođenom teritoriju živio tri mjeseca, pogubljen, onda sam ja vidio da tu nema izlaza, nego bježi dokle možeš nositi živu glavu, jer kad su njega, koji se nikada nikakvom politikom nije bavio, smakli, onda je čovjeku bilo jasno šta to znači. Ja sam s njim isto tako živio tri mjeseca na oslobođenom teritoriju. Iako je nama Jakov (ne znam kako se zove) iz Šuice, komandant vojske, dao dozvolu da slobodno možemo zvoniti i skupljati vjernike, ipak se desilo da su ubili fra Petra Sesara. Znači da se ni meni nije bolje pisalo, pa sam ja makao.

A: Onda, tko je Vama pričao o pogibiji fratara na Širokom Brijegu?

T: Kad sam se ja vratio iz bjekstva, pričalo se o tome svugdje. Čuo sam i putem dok sam išao. Naime, pričalo se da su fratre na Širokom Brijegu pobili i zapalili. Međutim, kad sam se vratio, onda mi je pričao fra Božidar (on je bio sluga kod fratara, nije bio još fratar) da su osmorica otišla dolje u mlinicu, jer samo je pukim slučajem mogla tu pasti granata ili metak zalutati. Dakle,

odatle se nije moglo ni pucati a niti su oni imali oružja, nego su se samo dolje sklonili da prežive. Poslije toga on ih nije vidio, nego je samo čuo od naroda da su ih odveli prema Posušju. Gdje su likvidirani, ja ne znam, niti je on čuo, niti sam ja čuo. Da li se zna baš gdje su pogubljeni, odnosno da li itko zna, to ti ne bih znao reći. Otprilike nije ništa poznato gdje su oni likvidirani.

A: A gdje se tada Martinac nalazio.

T: Nalazio se gore u samostanu.

A: A nije dolje kod njih bio?

T: Nije on dolje bio, on je bio u samostanu. Gore posluživao stare fratre i ostale poslove po samostanu vršio. Oni su se gore u samostanu svi skupili u podrum. Doduše, kako mi je fra Božo kazivao, izgleda da fra Marko nije dolje salazio u podrum. On je ostao u sobi, pa kako bude. Kad su oni došli, razumiješ na koga mislim, pokupili su ih, čulo se puškaranje, bacili ih u bunker i zapalili ih. Onda, malo pomalo, oni su otišli odatle.

A: Da li se on sjeća vremenskog razdoblja, kad su oni to učinili?

T: Nisam ga ja pitao, nego nama je to općenito kazano.

A: Da li je on Vama govorio, gdje se on nalazio s njima?

T: On im je gotovio i donosio... šta ja znam. Nije bio fratar, nego u civilu.

A: Da li su fratri bili tamo u skloništu ili u podrumu?

T: Nisu bili dolje u onome skloništu, nego u podrumu.

A: Da li je možda netko od fratara bio?

T: Sad ne znam pojedinosti. Neću reći ništa. Stari je fra Marko bio u sobi.

A: Je li se tada stari fra Marko dobro držao, odnosno osjećao?

T: Ama jok, morali su ga nositi. Ne vjerujem da je on mogao saći s kreveta nego jedino su ga morali nositi. Onda razumi se po sebi, on nije vidio šta su radili od njih, samo nema ih više i gotovo. Nakon dan dva navrvio je kraj skloništa i osjetio je miris pečenog mesa.

A: Da li se on zavirivao unutra?

* Tekst donosimo u izvorniku.

T: Nije rekao, čovjek nam je samo ono površno ispričao. Kad čovjek sluša sve te detalje, čisto mi se nekako zgadi, pa ga nisam ni zapitkivao.

A: Da li je on možda uzimao neke predmete s fratarara koji su bili dolje mrtvi u skloništu? Odjeću, obuću itd?

T: Ma jok, svaki je od njih imao svoju odjeću gore u sobi.

A: Ne to, nego da li je on, kad je ostao sam, skidao možda neke cipele s kojeg fratra koji je bio dolje ubijen.

T: On sam? Nije o tome govorio.

A: A da li je možda pričao, da je on skinuo cipele sa Krste Kraljevića (fra Borislava Pandžića)? On je to negdje pričao, naime, da ih je skinuo, oprao (bile su krvave) i poslije nosio neko vrijeme. Neki su mu prigovorili: Zašto je to učinio? On je odgovorio da nije imao šta nositi, te je morao.

T: Možda je, ali ja se baš ne sjećam.

A: Da li vam je možda još štogod pričao?

T: Ne sjećam se da je išta drugo...

A: Da li je možda govorio, koji je razlog bio da su ih pobili?

T: On kaže: Došli razjareni, zapalili gimnaziju, zapalili ovo, ono, pa im

ništa... Niti sam ja pitao niti je meni ijedan govorio. Po samostanu traže, jamljaju, nose ovo, ono. Izbacuju spise iz ureda, pale to sve ondje negdje kod vrata. Međutim nije on s njima hodao da gleda šta sve rade, nego ono što bi slučajno usput vidio, to je bilo sve.

A: Da li Vam je on možda pričao, da li su ti fratri bili suđeni?

T: Jok. Nema o tome govora.

A: Pa ja mislim da su oni suđeni, ako su ih već okrivili?

T: Kako će biti suđeni kad nema ni suda niti išta, nego hajde goni ga, ubij ga i nek ide ča. Po mom sudu, ja mislim da su to učinili neodgovorno, pa poslije ujeo vuk kenjca.

A: Šta Vi mislite, da li su oni razlozi, koje ih navode kao fratarsku krivicu, istiniti?

T: Apsolutno ne. To je potpuno isključeno. Ja sam ih sve lično poznavao. Znam sigurno da nijedan nije znao pucati, izuzevši fra Marka, a kamo li da su puške ili kakvo drugo oružje imali.

A: A da li su možda drugi, koji su bili mlađi, znali pucati?

T: Ama jok, čovječe Božiji. Ja ih sve dobro poznajem. Sigurno znam da nisu znali pucati. Jedino je fra Marko dok

je bio kapelan pomalo lovio. To je bilo davno, ali kad je kasnije obolio niti je imao puške, niti je mogao otići u lov.

A: Kad ste se Vi zadnji put nalazili prije veljače 1945. god?

T: Prije '45. ja sam, čini mi se, dolazio '44. na fra Markov imendan.

A: A da li ste dolazili '45.?

T: '45. nisam gore dolazio.

A: Da li ste bili kasnije poslije fra Markova imendana?

T: Ne, poslije fra Markova imendana gore nisam uopće dolazio.

A: Da li je u to vrijeme postojalo neko naoružanje ili oružje u samostanu?

T: Ma jok, kakvi. Nema ni pojma o tome, Božji čovječe.

A: Da li je možda u to vrijeme postojalo ulje gore na Širokom Brijegu? Mislim jestivo ulje koje su kuhali i polijevali NOV.

T: Ama, Božji čovječe, odakle će imati toliko ulja. Nema o tome ni pojma.

A: Pa tako se govori?

T: Nema o tome pojma, Božji čovječe.

A: Da li su oni u to vrijeme pucali?

T: Ma ne samo da nisu pucali, nego nisu znali ni opaliti, jer nikad nisu imali pušku u ruci. Jedino stari fra Marko dok je davno bio u Gradničim kapelan. On je tada pomalo lovio, a poslije gotovo. Nije više nikada.

A: Možda je on imao i vojničku pušku?

T: Ma tko?

A: Fra Marko?

T: Ma jok, Božji čovječe. Još prije 1927. kad je bio u Gradničim kapelan, likvidirao je i lovačku pušku, jer je ostario pa nije više mogao ići u lov.

A: Možda je on ponio tu pušku sa so-

bom?

T: Ma jok, Božji čovječe, čini mi se da ju je dao na Humac u Muzej.

A: Da li je u širokobriješkom muzeju postojalo možda kakvo oružje?

T: Nikakvo oružje u samostanu na Brijegu nije postojalo, pa ni stare puške. Samo je staro oružje postojalo na Humcu u muzeju. Muzej na Širokom Brijegu to ništa nije imao. On je najviše imao narodnih stvari: Odijela, svirala i...

A: Da li je možda Stanko Kraljević mogao pucati?

T: Jok, on je bio stari čovjek a k tomu i čorav. Ja ne vjerujem da je ikada opalio iz puške.

A: A dobro je vidio?

T: Ma kakvi. Bio je čorav na jedno oko, čini mi se na lijevo, pa je jedva mogao i gazati.

A: Kakav je on bio čovjek, prema vašem mišljenju?

T: Bio je ljudurina, dobar čovjek.

A: Da li je on u zadnje vrijeme imao pušku pa pucao?

T: Ama jok. Kažem ti, nijedan nije imao puške nikako.

A: Da li je Ivo Slišković?

T: Pogotovu on nije.

A: Kakav je on bio čovjek?

T: On je bio dobričina.

A: Da li je on možda imao štogod protiv partizana?

T: Ama nije, vala, nitko imao ni protiv partizana niti protiv ikoga, nego nesretni rat došao, pa šuti i Bogu se moli.

A: A Arkandeo Nuić?

T: Isto tako i Arkandeo Nuić. Ja mislim da je nije nikad opalio. Ja sam jedino od tog profesorskog zbora, koji je bio na Brijegu, vodio Petrica u lov da ga naučim. Međutim kako nije tada ništa

HERCEGOVAČKE ŠKOLSKJE SESTRE FRANJEVKE NA ŠIROKOM BRIJEGU U VRIJEME DRUGOGA SVJ. RATA

ulovio, nije više ni išao, niti je ikada jamio pušku u ruke.

A: A Arkandeo, kakav je čovjek bio?

T: Dobar čovjek, kakav će drugačiji biti.

A: A Krsto Kraljević?

T: Krsto ti je bio nako na jednu vodu, malo živčan, rastrojen.

A: Da li je on možda u to vrijeme rata govorio o ratu ili nije.

T: Ma jok, Božji čovječe.

A: Da li je on znao da se vodi rat?

T: Vala, mogu ti reći, da on nije znao do kraja da je rat, a možda bi nekad čuo di se razgovaraju da se borba vodi.

A: Šta je on najviše radio u samostanu?

T: Ma nije ništa, reci misu i gotovo.

A: Ispovidao?

T: Ma malo je on koga ispovidao.

A: Je li držao propovijedi?

T: Jok, kakvi.

A: Možda je držao kakvu propovijed protiv partizana.

T: Nije nikakvu držao, a kamo li pro-

tiv partizana.

A: A Dobroslav Šimović?

T: On je također bio dobričina. Nije se ničim bavio nego svojim predmetom i gotovo.

A: Da li je on možda u to vrijeme bio gore u samostanu pa pucao.

T: Ma jok, Božji čovječe, nema o tome govora.

A: On je bio malo mlađi, pa je onda mogao?

T: Ama svejedno što je mlađi bio. On je bio velika dobričina i svjetskim stvarima uopće se nije bavio.

A: A Tadija Kožul?

T: Tadija je bio nježan, skroman...

A: Da li su možda o njemu govorile njegove kolege iz Zagreba sa fakulteta, kakav je on ostavio utisak kod njih?

T: Ja o tome nisam čuo.

A: Prema Vašem mišljenju, da li je on možda pucao?

T: Ma jok. Jesam ti li kazao da od njih nijedan nije imao o tome pojma. To su bili ljudi koji se tim uopće nisu bavili.

A: Da li je u tom podrumu postojao

neki otvor za borbe?

T: Ne, taj je podrum okrenut prema jugu i to je tako bilo nisko da su prozori bili skoro u zemlji, a i oni su bili sasvim mali da bi se trebalo na njih popeti. Međutim, kud ćeš pucati, kad se odatle nije moglo ništa vidjeti.

A: Da li se možda prozori nalaze sa svih tih strana podruma ili ne?

T: Ama, kažem ti, taj podrum se nalazi samo na južnoj strani te su i prozori bili samo na toj strani. Podrum je bio gdje je sada sala za vjeronauk. Međutim sadašnji prozori na vjeronaučnoj dvorani, odnosno sali, su poslije probijeni. Čini mi se, kad je Kamilo bio gvardijan, da je on to uradio.

A: Koliki su to prozori bili?

T: Misliš prije?

A: Da.

T: Mislim jedno 80 na 40.

A: Koliko ih je bilo?

T: Ja mislim da ih je bilo šest.

A: Jesu li svi ti prozori bili okrenuti prema vani?

T: Ma, oni su bili okrenuti prema jugu, ali odmah je dolje šuma, pa se ne vidi ništa te se ne može ni pucati.

A: Da li su partizani prolazili odozdo s donje strane?

T: Ja mislim, da su oni dolazili sa zapada.

A: Možda su oni pucali dan prije, kad nisu bili u skloništu?

T: Ama bolan, odakle im puške. Tko će pucati, kad nitko nije znao pucati.

A: A kakav je, prema Vašem mišljenju, bio Borislav Pandžić?

T: Pa i on je bio dobričina.

A: Da li je on možda govorio protiv partizana?

T: Ama čuješ, od njih se nijedan nije

bavio politikom, već sam ti to rekao. On isto tako nije. Oni gore svi nisu skoro ništa o tome znali. Jedino mi, koji smo bili vani s partizanima, mi smo nešto znali o čemu se radi.

Aha, sjetio sam se. Onaj komandant iz Šuice zvao se Bakrač. Mi smo u Brotnju ostali svi na svojim mjestima, a on je onda na konju išao od crkve do crkve i govorio nam da mi slobodno vršimo svoju dužnost.

A: Kako mu je ono bilo ime?

T: Jozo Bakrač.

A: U kojem je to mjesecu bilo?

T: Sutradan po Svim Svetim 1944.

A: A ovo na Širokom Brijegu je bilo kasnije?

T: Znam ja to, ali mi smo tri mjeseca u Brotnju svi ostali na svom mjestu, tj. na oslobođenom teritoriju.

A: Da li je u to vrijeme Vama govorilo, da Vi reknete štogod fratri na Širokom Brijegu? Mislim, da li su Vam partizani išta govorili o tome, da opomenete fratre na Širokom Brijegu?

T: Ama jok. Nitko nije ni spominjao fratre niti Široki Brijeg.

A: Da li se znalo prije da su fratri na Širokom Brijegu ustaški nastrojeni i da će ih partizani pobiti?

T: Kakvi. O tome nema govora. Oni koji su ustaški nastrojeni makli su. Ni

jedan nije čekao partizana.

A: A ovi, koji su čekali, možda da nisu bili krivi, ne bi ih ni ubili?

T: Oni nisu bili krivi ništa, a što su ih ubili to je druga stvar. Bili su jako kivni, jer su ih Njemci oko sv. Blaža potisnuli nazad sve do Metkovića i onda su, vraćajući se nazad pjevali: Od Jadrana do Mostara neće biti crkve ni pratar.

A: Tko je to pjevao?

T: Vojska, stvora ti!

A: Partizani?

T: Pa ja.

A: Zašto to...?

T: Šta ti ja znam. Nešto su uzeli u obzir, pa su tada bombardirali samostan na Humcu, rezidenciju na Čitluk, u Mostaru crkvu, na Širokom Brijegu gimnaziju. Tada se to sve ubrzo jedno iza drugog desilo.

A: Kako no ta pjesma glasi?

T: Bila je i drukčija, ali koliko sam ja mogao razumjeti: Od Jadrana do Mostara neće biti crkve ni pratar.

A: A kakav je bio Žarko Leventić?

T: Isto tako, dobričina čovjek kao i ostali.

A: Možda je on mogao pucati?

T: Ma jok, Božiji čovječe, odakle će pucati. Nema o tom pojma.

A: Da li su Vama fratri tokom školovanja govorili nešto o borbama, odnosno kasnije, kad ste Vi bili kao profesor, možda ste imali jedan predmet, kao, recimo, predvojnička obuka u današnjem smislu.

T: Jok. Jedino što je bila gimnastika. O predvojnoj obuci tada nikakva govora nije bilo.

A: Da li je u toj gimnastici poučavano kako treba pucati?

T: Ma jok. Učili smo samo hodanje, šetanje, korak i tome slično.

A: Da li je tada bio bolestan Žarko Leventić?

T: Ja ti baš ne bih znao kazati. On je pomalo poboljšavao.

A: Kad ste Vi čuli da su fratri na Širokom Brijegu poubijani?

T: Ja sam čuo, kad sam bio na bižanju u Hrvatskoj Dubici.

A: Tko Vam je to rekao?

T: Održavali su skupove, pa su tu pričali šta se događa u pozadini.

A: Šta Vam je onda govoreno?

T: Rečeno nam je da su pobili fratre na Širokom Brijegu i da su ih zapalili.

A: Jesu li donošeni razlozi, zašto su to učinili?

T: Jok. To je bila samo kratka obavijest. Nije nikada rečeno, recimo, da su odvedeni u bunker i tamo zapaljeni, samo: Pobijeni su fratri na Širokom Brijegu i ništa više.

A: Da li Vam je netko od partizana spominjao te razloge? Naime da su pucali ili polijevali vojsku uljem?

T: Ja to nisam nikada čuo od poštena čovjeka.

A: A kada ste to prvi put čuli?

T: Šta?

A: Da su oni pucali?

T: To je kasnije rečeno, kad im se počelo prigovarati da su ih na pravdi pobili.

A: Da li bi Vi sa svoje strane mogli reći da je netko od tih fratara možda štogod skrivio?

T: Što se tiče ovih fratara, što su bili na Širokom Brijegu, te onih koji su bili dolje kod mlinice, mogu reći da ti ljudi nisu nikakvi politički krivci ili propagatori kakvih protivničkih parola. Ti ljudi su gledali samo kako bi spasili živu glavu.

A: Da li su možda kakvi vojnički krivci?

T: Ma jok, Božji čovječe. Oni nisu ama baš nikakvi krivci bili.

A: Prema pričanju fra Božidara Martinca, da li su oni u zadnjim danima imali oružje?

T: Ma jok. Skupili se u samostan i čekali sudbinu, što će biti i ništa drugo. Da su bili krivi i da su za tu krivicu mogli poginuti, njih bi njihov nagon za život tjerao da bježe odatle.

A: Da li bi mi Vi mogli još štogod reći u vezi s fratrima sa Širokog Brijega?

T: Ništa drugo ne bih mogao reći

nego da su nevine žrtve i gotovo. A tko je te nevine žrtve likvidirao, to je sad drugo poglavlje. Naime, tu je borba pa su više neodgovorni elementi radili. To je po mom sudu.

A: Da li ste poslije rata čitali državne novine jer je u novinama pisalo protiv fratara na Širokom Brijegu?

T: Ja se ne sjećam da je išta pisalo poslije likvidacije toga svega.

A: Da li ste Vi imali neke novine iz veljače 1945.?

T: Ja nisam imao nikakvih novina.

A: Šta Vi mislite o ovoj kampanji što se sada vodi protiv fratara?

T: Galamiće, ali na kraju iz toga neće biti ništa.

A: Šta Vi mislite zašto se je digla ova kampanja?

T: Eto, krivo im je što je to napominjano.

A: Npr. ako se nekoga nešto ne tiče, zašto bi onda galamio?

T: Ovako ti je to. Pomalo se tiče. Ne možda osobno, ali općenito da. Stoga je po njihovu mišljenju najbolje šutjeti. Bilo pa prošlo i gotovo.

**ŽENE I DJECA POD PRISILOM NOSE STRELJIVO
ZA PARTIZANE NA ŠIROKOM BRIJEGU**

A: Prema Vašemu, kakvo bi rješenje trebalo sada učiniti? Bi li se to moglo ikako riješiti?

T: Ja ne znam s koje strane?

A: S naše strane.

T: Ja sam odmah rekao da je najbolje s naše strane za sada šutjeti.

A: A što se tiče njih?

T: A što se tiče njih? Nek se progala-me, pa će i oni zašutjeti.

A: Dobro, fra Tomo, hvala Vam.

T: Molim. Sjećam se da je Cvjetin Mi-jatović rekao da je u zapadnoj Hercego-vini učinjeno što nije trebalo.

A: Na što se to onda odnosilo?

T: Baš na ubijanje fratar.

A: Da li je on stavljao krivnju na ne-koga tko je to učinio?

T: Nije. Protiv Hercegovine se govorilo da je buntovna, da je ovo, da je ono, ali treba biti pravedan pa pogledati na sve strane. Možda se prema njoj i ne postupa kako bi trebalo. Ipak treba biti pravedan na sve strane. I tamo je nešto učinjeno što se nije trebalo učiniti.

A: Kada je to pisalo u novinama?

T: Prije godinu i po – dvije. Ima ih koji još to znaju.

A: Ili je to bilo preko radija ili u no-vinama?

T: Nije preko radija bilo, nego je bilo u novinama. Da sam ja računao da će do ovoga doći, ja bih to iz novina istri-gao i čuvao bih.

A: Da li je Tito u svojim govorima po-slije rata spominjao fratre na Širokom Brijegu?

T: Ne sjećam se ništa. Tito je ovako spomenuo kad je došao u Zagreb (Tada je pustio Stepinca) u jednome govoru: Budući da je vjerski osjećaj duboko uvriježen u naš narod, mi o toj činjenici trebamo voditi računa. Te sam ja novine

donio Čuli, kad sam došao iz Zagreba.

A: Da li tu možda spominje Široki Brijeg?

T: Ne, ne spominje Široki Brijeg.

A: Da li je on možda rekao, da su mnogi »fratori« na Širokom Brijegu pucali.

T: Nisam ni to čuo.

T: Doktor Praštalo u Sarajevu je re-kao: Požalili su što su fra Leona ubili.

A: Zašto su požalili?

T: Naime, bio je dobar čovjek. On se je dopisivao sa Spuževićem. Da su oni našli u fra Leonovoj sobi to Spuževića pismo, valjda ga ne bi ubili. A pobijeni su zato, što su ustaše pobili srpske po-pove, da bi nekako nadoknadili te žrtve.

A: Da li su četnici možda ubijali naš narod?

T: Kako nisu. Ta jesu li došli s Talija-nima ozgar od Posušja do na Kočerin i ubijali, a ovamo dalje nisu. Navodno su ih namjeravali provesti kroz Ljubuški i broćanski kraj, ali tuda su prošli u au-tim i tako nisu ništa učinili.

A: Ja bih Vas još nešto upitao što se tiče Vašeg povratka u Mostar. Kada ste se Vi vratili u Mostar?

T: Ja sam se u Mostar povratio na sv. Antu '45.

A: I šta je se onda dogodilo s Vama u Mostaru?

T: Zatvorilo me je u zatvor.

A: Da li Vas je našlo u samostanu ili...?

T: Jok! Kad smo se vraćali iz Zagreba, na putu u Šibeniku straža nas je preuze-la 72 i dovela u Mostar.

A: Šta je se onda tamo dogodilo?

T: Odmah su ženske pustili, a nas su muške ostavili. Trebalo je naći najprije generalije te nas onda ispitivati. Prvoga

ŠIROKOBRIJEŠKO PUČANSTVO MORALO JE POD PRISILOM NOSITI I PARTIZANSKE RANJENIKE

mene tamo zovne. Počeo me je ispitivati Ante, ne mogu se sjetiti sad prezimena...

A: Šta Vas je ispitivalo?

T: Pita najprije ime i prezime. Ja sam rekao: Fra Toma Zubac. Pa ti si fratar? Jesam. Pa da, di ti je habit? Ne može se novi dobiti sad za ovako vrime, pa sam ovaj skinuo da mi se ne prlja. Sitio sam se: Ime mu je Ante Barbir. On mi reče: Ne bi se ja stidio svoje odore. Ja mu re-koh: Zato se ti nisi presvlačio u ženske haljine pa špiunirao ustaše? A?

Šta, Boga ti ćaćina, ti znaš sve.

Skoči se i ode, te zovne jednoga re-kavši mu: Ovamo ima jedan pop, hod-ža, koji li je đava? Ti ga pitaj, ja ga neću pitati. Tada je k meni došao neki hodža, čini mi se da se zvao Šarenac te smo malo šetali. Tada me upita: Što si ti biža? Ja mu rekoh: Kad sam ja čuo da je ubijen fra Petar Sesar, župnik iz Čaplji-ne, ja sam onda vidio da tu nema spasa. Bježi dokle znaš i umiš. A zašto je ubi-jen? Ne znam. On se nikada nikakvom politikom nije bavio.

Vala, reče hodža, našli su mu pištolj na prozoru. Međutim sam nadoda: Mo-gli su ga i drugi staviti. Biva to je neko opravdanje: Našli su mu pištolj pa ga treba ubiti.

Nakon toga popisali su nam generali-je i strpalo nas u zatvor.

A: Jesu li Vas ispitivali u zatvoru?

T: Jedanput me je ispitivao neki Dejan, koji je poslije poginuo na Sritnicama. Ispitivao me o Žitomisliću i o drugim stvarima.

A: Da li Vas je ispitivao o Širokom Brijegu?

T: Nijednom nije spomenuo Široki Brijeg.

A: Da li je o fratrima u Mostaru?

T: Ništa, nije ni to.

A: Tko je se još s Vama od fratara poratio?

T: Fra Vojo.

A: Da li Vam je nešto pričao?

T: Nije meni ništa pričao. On je ostao čitavi mjesec dana. Ja sam nakon eflu dana pušćan kući. Navodno su neki Srbi iz Bačevića i Žitomislića te drugih mjesta intervenirali da me puste kući. Ovaj Ante Barbir je rekao mome bratu Nikoli u Vitini: Šta ti je onaj fra Toma? On? Brat. Barbir nadoda: Ma čudno mi, za nj Srbi kaptisali: Nemojte toga čovjeka ubiti. Pustite ga, on je dobar i pošten.

A: Šta je to rekao Jozo Bakrač i tko je taj bio?

T: To je bio komandir jedne čete, čega li je bio. On je iz Šuice. Nakon trećeg dana oslobođenja Brotnja, on je uzjahao konja te je otišao do svakog župnika i rekao: Slobodno vi zvonite, kako ste do sada zvonili, držite mise, ispovijedajte i vršite sve vjerske službe koje ste i do sada vršili.

A: Kakva je bila četnička akcija u zapadnoj Hercegovini?

T: Četnici su s Talijanim ozgar od Graca došli na Kočerin, te preko Širokog Brijega na Mostar.

A: Od Posušskog Graca?

T: Da. Nisam čuo da su se svraćali na Široki Brijeg u samostan. Jesu li ili nisu, ne znam. Drugi su pošli preko Brotnja

za Mostar i bilo je govora da će praviti neke ispade, ali kako mi izgleda, predvidjeli su da bi u Brotnju moglo doći do okršaja, te su preko Čapljine otišli naprijed. Ti su naišli od Bekije.

A: Da li su četnici na nekim drugim mjestima štogod radili?

T: Onda su oni s Talijanim otišli preko Drežnice pa gore na Polja. Znam sigurno da su tamo zaklali pokojnog Nikolu Prskala i njegovu ženu. Koliko su ih još zaklali, ja ne znam. Odatle su sašli u Ramu i koliko sam ja čuo, tamo su zaklali 560 ljudi.

A: Da li ste Vi čuli, da su partizani negdje ubijajući žene i ljude Hrvate, otkidali im uho i tim se hvalili?

T: E to nisam čuo.

A: Da li ste Vi možda čuli, na koji su način ubijali ljude?

T: Nisam čuo, ali čulo se je ovo: Kad bi oni jedno mjesto oslobodili, onda bi malo viđenije ljude, koji bi im mogli smetati, uklanjali. Bi li bio proces ili ne, to ne znam.

A: Jesu li to partizani?

T: Da, partizani.

A: Gdje su to na primjer činili?

T: Eto, recimo, u Dubrovniku. Znam sigurno za nekog fratra Tomaševića i nekog jezuitu Pericu... Tako su, čini mi se i ovdje u Vrgorcu.

A: Da li je toga bilo tamo, gdje ste Vi bili na župi, kad su oni došli?

T: Nisu tamo, brate, ništa.

A: Je li oko Ljubuškog?

T: Ja se ne sjećam da su i oko Ljubuškog prije onog potiskivanja partizana od Mostara prema Metkoviću i dolje o sv. Blažu. Onda, poslije toga je bilo svašta, ali sam ja odmaglio u bižanu.

A: A da li su četnici možda još negdje ubijali ljude? Na koji su načini oni ubi-

jali te ljude?

T: Ja se ne sjećam.

A: Da li su ih bacali u jame?

T: Ni to mi nije poznato.

A: Da li Vi poznate neke Marijiće iz Mostarskog Graca – Nikolu Marijića i još trojicu, četvoricu, koje su četnici '42. ubili i bacili u jamu?

T: A gdje su oni bili?

A: U svom selu. Ne znam koji je zaseok, ali je župa Mostarski Gradac.

T: E toga se ne sjećam. To bi možda bilo onda kad su oni otišli gore prema Drežnici.

A: Je li to bilo '42.?

T: Da. To najbolje zna Rama. Talijani su ih pratili gore.

A: Jesu li Talijani bili njihovi saveznici?

T: Dašta su, uvijek su oni bili lopovi.

A: Da li su možda neki od pravoslavnih svećenika branili Hrvate, odnosno zabranjivali četnicima da ne ubijaju Hrvate – hrvatski narod?

T: Nije mi ni to poznato.

A: Da li je neki Srbin dobio orden »bratstva i jedinstva« za spasavanje hrvatskih glava?

T: Nije mi ni to poznato.

A: Da li se sjećate kako su fratri ovdje u Ljubuškom ubijani? Naprimjer Vaš prezimenjak fra Zdenko Zubac, da li ga poznate?

T: Poznam ga. Njega su iz Ružića doveli u Ljubuški i ubili, pa eto ti.

A: Da li se Vi čega tu sjećate?

T: Ne sjećam se.

A: Zna li ga?

T: Kako ne znam.

A: Je li Vam štogod u rodu?

T: Je malo daljnja rodbina. To sam ja doznao, kad sam se vratio iz bižane.

A: Da li se Vi sjećate kakvog događaja, susreta, razgovora iz Vašega života sa pokojnim fra Zdenkom?

T: On je bio negdje kapelan, pa je određen za župnika u Rakitno, ali Rakićaci nisu dali, nego opet ostavili fra Juru, te je on postao ružičkim župnikom, odakle su ga odveli.

A: Kakav je bio čovjek?

T: Dobričina.

A: Je li on možda bio nešto protiv partizana?

T: Ja ne znam da je on riči rekao.

A: Zašto su ga ubili?

T: Tko će znati, valjda što je fratar.

A: Zašto su, prema Vašemu mišljenju, fratri na Širokom Brijegu nastradali?

T: Zato što je bila ta parola: Od Jadrana do Mostara... koja je razjarivala borcu.

A: Ali eto neki su ostali, pa onda zašto su ti drugi nastradali?

T: Evo kako su ostali: Nama je Jozo Bakrač osigurao slobodu djelovanja i garantirao nam, da nam neće ništa biti.

Međutim, kako je bio onaj ispad, odnosno kako su Njemci potisnuli partizane od Mostara prema Metkoviću, ovi su se silno razjarili, te kad su se vraćali na koga su naletili, taj je i otišao. Da nije bilo tog ispada Njemaca, kako je i sam Bakrač garantirao, nama po svoj prilici ne bi ništa bilo. I mi smo sami jedva čekali da belaj odnese Njemce i ustaše gore preko Ivana.

A: A kakva je to bila borba između partizana i Njemaca od Širokog Brijega prema Metkoviću?

T: To je bilo ili na prvog ili na drugog veljače. Njemci su poduzeli ofanzivu i bacili ih dolje prema Metkoviću. Onda su se svi partizani razjarili, te kad su se vraćali, rušili su sve pred sobom.

A: A da li su Njemci u toj ofanzivi učinili nešto protiv partizana, na primjer masakr stanovništva?

T: Ja se ne sjećam da su išta učinili. Zapravo nije bilo tu puno njemačke vojske ali naredba je odozgo došla da tako učine.

A: Onda se može reći da je ovo bila osveta. Odnosno nije bilo osvete jer ovi Njemci nisu ubijali stanovništvo?

T: Kakvi, o tome nema govora.

A: To je onda bio rat između parti-

zana i Njemaca kao dvije vojske, a nije između stanovništva kuda su oni prolazili?

T: Pa ja.

A: Pa eto na Širokom Brijegu je ostalo fratar?

T: Disu ti?

A: Pa eto ostao taj Božo Martinac.

T: On je bio civil, a ne fratar. Davno su ga fratri skinuli, pa je bio samo kao sluga. Nije se pokoravao pa ga rasfratirali, pa eto ti.

A: Je li bio brat laik?

T: Nije bio ni laik, samo ga nisu zatražili kući, nego je tu ostao kao sluga.

A: Zašto ga onda zovu fra Božidar Martinac?

T: Bio je prije laik pa zato je imao fra.

A: To znači, da je on tada imao habit, da bi ga ubili?

T: Bi sigurno.

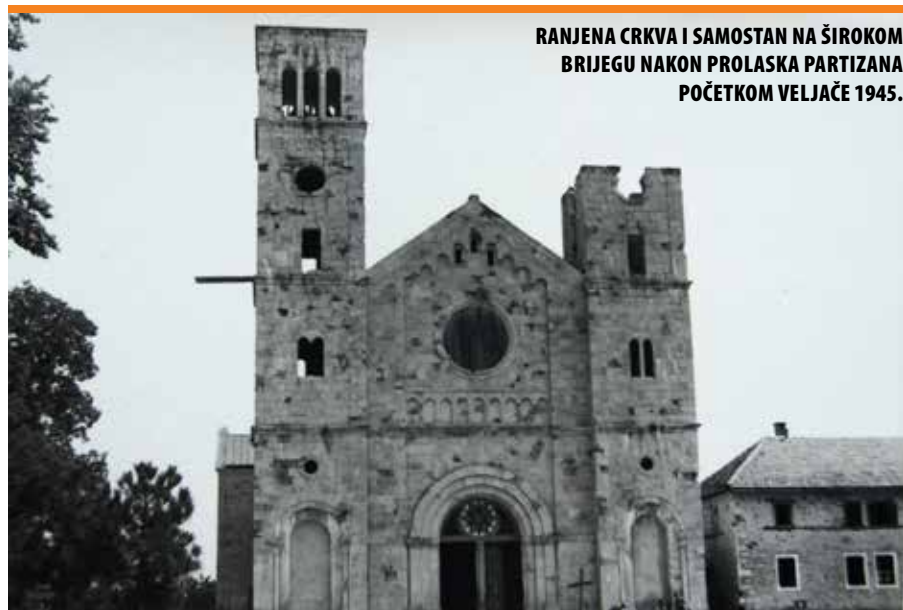
A: Pa koji je razlog da su ubili sve fratre na Širokom Brijegu?

T: Nikakav, nego što su fratri. Što je habit na njemu, nema više fratar a gotovo. Onaj samostan na Humcu je zapaljen, isto tako i u Mostaru, iako tu nije bilo nikakve njemačke vojske. Rušili, pa eto ti. Zato su i pobjegli fratri s Humca, pokojni fra Bernardin Smoljan i oni drugi. Došli su do u Mostar, ali im se odatle nije dalo dalje ići, a mene kao da je nešto gonilo da bježim. Da sam ja ostao i mene bi likvidirali u Mostaru. Njima je u Mostaru trebao samo provincijal i gvardijan, a ovi ostali, budući da su se krili i bježali od njih, zapeli su im za oči, te i njih likvidirali.

A: A bio im je onda provincijal u Mostaru kriv?

T: A kako će biti kriv? Nema zašto biti kriv.

A: Ali prema njihovu, on je bio kriv.

T: Nije on bio ništa kriv. Poslije, kad su ga ubili, kajali su se. S njime se dopisiva Cvitan Spužević. Da su oni samo našli Cvitanovo pismo u provincijalovoj sobi, ne bi ga ubili.

A: Tko je taj Spužević?

T: Pokojni advokat.

A: Da li je on bio partizanski nastrojen ili nije?

T: On je bio u duši pravi kršćanin, ali u Mostaru nije mogao gledati životinjsko ponašanje ustaša, te je prebjegao partizanima. Isto kao i hrvatski pjesnik Vladimir Nazor. Tako je isto učinio i župnik sv. Blaža Rittig. On je bio svećenik, ali pribiga k njima.

A: Da li se Vi još štogod sjećate, kako se odvijala situacija u Hercegovini, za vrijeme rata? Recimo u Brotnju.

T: U Brotnju je skoro cilo vrime bilo mirno.

A: Da li su Srbi, koji su se nalazili u obližnjim selima, dolazili u katolička sela i palili ih?

T: Jok.

A: Da li su katolici tako nešto činili?

T: Nisu ni oni.

A: Da li postoje neke zloglasne jame ovdje u okolini?

T: Slušaj amo! Što se tiče zloglasnih jama, ovako ti je to: Ima jedna u Šurmancima. To su čapljinke ustaše pokušali srpsku čeljad i pobacali ih u jamu. Tom prigodom stavili su Međugorčane da čuvaju stražu.

A: Koliko su ih ubacili?

T: To ne znam točno. Dovodili su također Srbe iz Mostara i bacili ih u jamu na jednoj glavi iznad Međugorja. U Ljubuškom su, ne znam točno, bacili Srbe u jamu u onu Dračevicu.

A: Da li je tomu netko bio svjedok?

T: Tom prigodom biskup Mišić je

izdao jednu okružnicu u kojoj je na dogmatskoj bazi potvrdio da nema velike razlike između pravoslavnih i katolika.

A: Da li znate tko je to pismo redigirao?

T: Ja računam da je to učinio fra Leo.

A: Da li je možda to učinio fra Vendelin ili fra Rufin?

T: Fra Rufin sigurno nije, a ne znam da li je tu Vendelin i bio.

A: Znae kako je bilo? Ovu je okružnicu redigirao fra Rufin i dao je biskupu.

T: Meni to intimno nije poznato. Ja sam je samo pročitao s oltara, kad sam bio župnik u Blizancima. Čim se počelo ubijati (ta ubijanja su počela najprije u Mostaru) mi smo došli u Mostar, gdje je bio zloglasnik – životinja Herenčić. Došao ja, fra Zlato, fra Damjan i sila jedna fratarata, te protestirali protiv toga.

A: Koji je još bio od fratarata?

T: Ne znam sve po redu, samo nas je bilo, koliko se sjećam, jedno desetak. Onda je on dao časnu riječ, da neće nikoga tko nije kriv. Međutim, nije prošlo ni dva dana, kad su sa Žitomisljica odveli deset – dvanaest ljudi, da ih ubiju. Ja ponovo u Mostar, te mu pljunuo u lice, dodajući: Kakva ti je to časna riječ. Šta znači to?

Da sam ja znao da će to tako biti, rekao bih ljudima: uklonite se, kao što su se i drugi poslije uklonili.

Što se tiče onih Sudara, kad sam bio u Gracu, rekao sam s oltara: U Sudare mi nemojte krećati. Ako ćete ih biti, najprije mene ubijte. Oni nisu krivi više nego i ja. I zbilja ni u koga nije krenuto. Svi su ljudi ostali živi.

A: Da li su Srbi čuli za to, što ste Vi rekli?

T: Dašta su radili. Kad sam se ja vratio iz bižane, oni bi dolazili u Mostar u sud, da interveniraju za mene.

A: Da li su se Vama kasnije javljali i dolazili u župski ured k Vama?

T: Nisam ja ostao puno u Gracu, nego sam otišao u Grljeviće za župnika, ali kad bi se slučajno sreli, onda bi se upitali, poljubili bi mi ruku.

A: Da li se sjećate još živućeg kojeg fratra, koji je s Vama, fra Zlatkom Sivrićem te Damjanom Rozićem, dolazio u Mostar i protestirao?

T: Ne znam sigurno, ali čini mi se da je i Marić bio.

A: Branko Marić?

T: Da.

A: Gdje je on tada bio?

T: Bio je na Brijegu, pa je s Brijega došao.

A: Jeste li Vi bili na Brijegu?

T: Nisam, ja sam bio u Blizancima.

A: Zlatko?

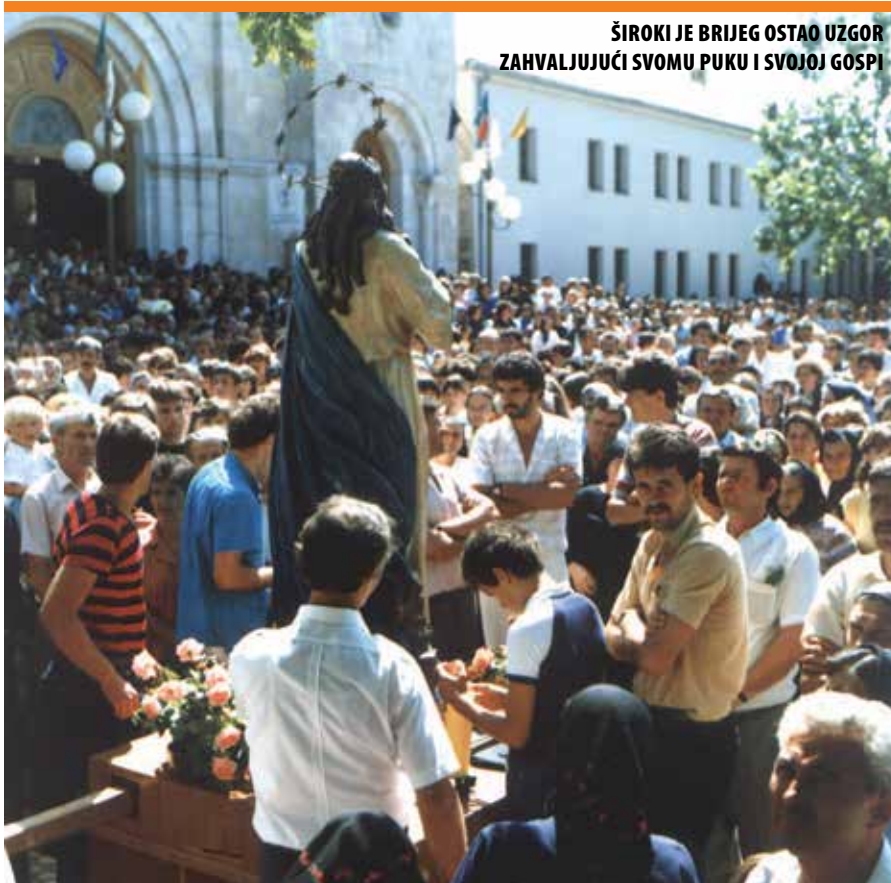
T: Zlatko je bio u Gracu.

A: Damjan?

T: U Gorancim.

A: Da li se sjećate još kojeg fratra, koji je dolazio?

T: Ne sjećam se. Bilo nas je malo više.

Bio je i neki Pero Miloš. Prebjegao je u Austriju i tamo sad živi.

A: Da li se sjećate još kojeg civila?

T: Ne sjećam se.

A: Gdje su Hrvati najviše zaglavili, u kojim selima ili župi? Naime, da su ih ubili četnici.

T: Ja se ne sjećam ovamo u Hercegovini da je igdje, ali znam da ih je dosta zaglavilo u Drežnici, Poljima i Rami. Nije mi poznato da su ovamo bliže masakr pravili.

A: Da li se možda štogod događalo u Nevesinju u to vrijeme?

T: Ja ne znam. Tko će znati šta je tamo bilo. Tamo u Dubravama bili su muslimani podijeljeni. Jedni su bili protiv, jedni za. Neki su i bacali Srbe u jamu.

A: Da li se u Vitini i Ljubuškom, gdje je bilo muslimanskog svijeta, tako nešto događalo?

T: Ne znam kako je to ovamo bilo. Kako sam bio protiv toga, samo bih se zgražao na takve stvari.

A: Da li ste se Vi zgražali kad ste čuli da su četnici pobili Hrvate gore oko Drežnice i na Poljima?

T: Jašta sam radio. Pitao sam se, pa dokle će to doći. Ovi ove, ovi ove. Na taj način iskorijenit će jedni druge i gotovi smo.

A: Da li su muslimani bili jedni protiv drugih, kad su bili tako podijeljeni?

T: Ja ne znam tamo šta je bilo u istočnoj Hercegovini. Bivalo je tamo svašta.

A: Da li ste Vi čuli, ili, da li imate kakvu vijest, kako su fratri u Mostaru poginuli?

T: Kako meni pričaju: Sutradan nego je Mostar pao, uvečer su došli da popišu koji su fratri tu i koji su sa strana došli. Poslije su došli po provincijala, gvardijana i one koji su tu došli sa strana, te ih

otralo i gotovo.

A: Koje one?

T: One koji su došli sa strana. Naime pobjegli ispred vojske, te su kao takvi osumnjičeni kao krivci pa su zaglavili.

A: Da li su im imputirali kakve krivice?

T: Ma šta će imputirati. Ljudi bižali košto sam i ja biža i ništa drugo.

A: Da li je štogod imputirano fra Leonu i gvardijanu?

T: Oni su bili starješine, pa valjda radi toga. Ama trebalo je nadoknaditi oštetu za pravoslavne svećenike koji su zaglavili.

A: Gdje su ti pravoslavni popovi pobijeni?

T: U Mostaru, Gozdenovićim, šta ti ja znam gdje i koliko ih je bilo. Jadni se fra Leo zauzimao za njih, jadio, čemerio, mučio se, ali kad se ne može dokazati Herenčiću koji je bio prava životinja.

A: Da li se Vi sjećate nečeg konkretnog, kako se fra Leo zauzimao za Srbe?

T: Ne znam ti ja baš tih detalja, ali znam sigurno da se jako mnogo zauzimao. Kad sam ja u Gracu s oltara rekao za Sudare, onda je iz Mostara neki tabornik (ne znam kako se zove) poručio: Neka fra Tomo ne govori svašta sa oltara. Ja sam mu odgovorio: Poručite vi njemu da je savjest čovjeku čista, a što oni to rade bit će na štetu ne samo njima, nego i Hrvatskoj, kao što je i bilo.

A: Onda, sjećate li se Vi još štogod iz Vaših susreta s ovim fratrišta što su pobijeni?

T: Ne znam šta bi više bilo.

A: Da li se Vi sjećate onih fratara što su pobijeni u Mostarskom Gracu, koji su to bili?

T: To su bili fratri koji se nisu bavili nikakvom politikom.

A: Kakav je bio fra Rade Vukšić? On je, naime, bio direktor gimnazije.

T: Dobar čovjek. Bavio se svojom dužnošću koju je imao. Nije vodio nikakvu politiku, a koji se bavio taj se na vrijeme uklanjao.

A: Koji su takvi bili?

T: A ne znam ti ni ja.

A: Znači da ste se i Vi bavili politikom, dok ste pobjegli?

T: Ama, da nije poginuo fra Petar Sesar ja ne bih biža, ali bi poginuo u Mostaru ili Brotnju, jer su svi fratri u Brotnju poginuli osim fra Silvestra i Živka Martića.

A: Da li su fratri u Mostaru znali da su svi ubijeni na Širokom Brijegu? Jeste li se Vi svraćali u Mostar kad ste išli u Zagreb?

T: Jesam. Bio sam dva dana u Mostaru. Kad je bio popis frataru u Mostaru, pokojni fra Leo je i mene zapisao, ali sam ja, ne pitajući ni njega ni gvardijana, pobjegao prije.

A: Kojega ste Vi datuma otišli iz Mo-

**PUK HODOČASTI NA ŠIROKI
BRIJEG TE SE UTJEČE ZAGOVORU
SLUGU BOŽJIH HERCEGOVAČKIH
FRANJEVACA I MOLI ZA NJIHOVO
UZDIGNUĆE NA OLTAR**

stara?

T: Čini mi se sedmoga. Odatle sam došao u Konjic, gdje sam prenoćio dvije noći, iz Konjica u Sarajevo, gdje sam prenoćio isto tako dvije noći i onda otolen dalje.

A: Da li ste u Konjicu išta doznali o Širokom Brijegu?

T: Nije se ništa znalo, osim da je pao Široki Brijeg, zatim Mostar i da napreduju prema Ivanu. Čuvši to, mi smo pobjegli naprijed. Na Ivanu je bila silna borba, a mislim da je tu bilo leša

koliko god hoćeš.

A: Da li je itko mrtve pokapao u to vrijeme?

T: Čini mi se, slabo. Zima i je bila, pa nek se mrzne.

A: Da li ste Vi možda bili prisutni, kako je ubijano?

T: Nisam ja to vidio.

NB: Pretipkano s magnetofonske vrpce.

Humac, 19. rujna 1971. ✍

Zadivili su i jednu muslimanku*

PIŠE: L. K.

Svakodnevno se na grobu hercegovačkih franjevac može vidjeti kako netko moli, i staro i mlado. Pro-laskom godina sve se više širi glas o Širokobriškim mučenicima. Taj se glas ne širi samo među katolicima nego i među drugim vjeroispovijestima. O tome nam govori i ovo svjedočanstvo jednog svećenika koji trenutačno djeluje u samostanu na Širokom Brijegu.

Na blagdan sv. Ante, kada se vraćao s obiteljskoga ručka u samostan, negdje oko 14 sati zaustavila ga je jedna žena

koja mu je rekla da ispred župnoga ureda čeka neka baka. U to vrijeme župni ured inače ne radi. Popeo se s parkirališta do župnoga ureda i našao je baku te su ušli u župni ured. Ta je baka imala oko 80 godina. Svećenik ju je upitao: »Pa, bako moja, kamo ćete po ovoj vrućini?« Rekla mu je da je došla platiti misu. Ono što je svećenika iznenadilo jest to da je baka bila iz Čapljine i da je na Široki Brijeg došla samo kako bi platila misu. Pošto živi sama, došla je taksijem koji ju je čekao da ju vrati natrag kući. Baka je na glavi imala rubac

s resicama te je svećenik pomislio da je baka islamske vjeroispovijesti što se kasnije ispostavilo točnim.

Tijekom razgovora izgovorila je jednu zanimljivu rečenicu: »Došla sam iz isključivog razloga na Široki Brijeg pomoliti se sv. Anti, jer su ovdje nakon Drugog svjetskog rata ubili svećenike.« Pokazujući prstom na crkvu, rekla je: »Ova je kuća s mnogih duša nevolju skinula. I zato sam došla.« Bez obzira na osobnu vjeru, moli se sv. Anti i vjeruje u snagu sv. mise. Tako je zaključila svoj dolazak. ✍

* Svi podatci poznati su Vicepostulaturi.

Iz sadržaja

IZ LJETOPISA	4
STRATIŠTA	14
GLAS O MUČENIŠTVU	17
GLAS O ZNAKOVIMA	28
NATJEČAJ	40
POVIJESNE OKOLNOSTI	43
PODLISTAK	46

STOPAMA POBIJENIH

glasilo Vicepostulature postupka mučeništva »Sluge Božje fra Andrija Topić i 49 braće«, XIX., 1 (35), Široki Brijeg, siječanj – lipanj, 2026.
Broj zaključen 31. prosinca 2026.

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK:
fra Miljenko Stojić, vicepostulator

LEKTURA I KOREKTURA:
Zdenka Leženić

ADRESA:
Kard. Stepinca 14, 88220 Široki Brijeg
Avenija G. Šuška 2, 10040 Zagreb

VEZA:
tel.: +387 39 700-325
faks: +387 39 702-936
e-pošta: mostar@pobijeni.info
internet: www.pobijeni.info

GRAFIČKI PRIJELOM I TISAK:
FRAM-ZIRAL, Mostar

GLASILO IZLAZI POLUGODIŠNJE:
siječanj i srpanj
Stare brojeve, osim ovoga posljednjeg, možete u pdf obliku preuzeti sa stranica portala pobijeni.info u poglavlju Izdavaštvo.

CIJENA POJEDINOG PRIMJERKA:
4 KM; 2 EUR

GODIŠNJA PRETPLATA (\$ POŠTARINOM):
BiH 10 KM; HR i EU 11 EUR; CH 11 CHF;
SAD 16 USD; Canada 17 CAD

SLANJE PRETPLATE, DOBROVOLJNIH PRILOGA:
a) poštanskom uputnicom
b) UniCredit Bank d.d. Mostar; Korisnik: Hercegovačka franjevačka provincija; Svrha: prilog Vicepostulaturi
tekući račun: 3381602276649744
devizni račun:
IBAN: BA393381604876650839
SWIFT: UNCRBA22

ISSN: 1840-3808

Urednikova riječ

FRA MILJENKO STOJIC

Dragi čitatelji!

Živimo u vremenima kada nam umjesto uzora pred oči stavljaju razne zvijezde i zvjezdice ili, blago rečeno, potrošnu robu, besprizornike. Naravno, omotano je to u šaren omot kako bismo lakše progutali. Očito nas smatraju nedoraslom djecom koju se time može zavesti.

No, onaj tko drži do sebe, ne će progutati tu udicu. Jasno mu je kako takva hrana za dušu nije dobra, kao što ni za tijelo nije dobra umjetna hrana. Umjesto toga i za dušu i za tijelo tražit će onu pravu hranu.

Vicepostulatura pobijenih hercegovačkih franjevaca odavno je poslala tim putem. Naslonila se na sve one koji su prije govorili o svemu tome i ustrajno poslala dalje. Danas smo na točki da je 50 od njih 66 proglašeno slugama Božjim. Crkva ih je prepoznala nepatvorenim primjerima za nasljedovanje ili za našu duhovnu i duševnu hranu. Zasjat će oni u budućnosti još jače, jer nastavljamo osvjetljivati njihov život i rad, snagu njihova mučeništva. To čisti i našu svijest te nas čini otpornijima na krive korake u životu.

Naravno, ne zaboravljamo ni onih preostalih 16. I dalje za njih tražimo svjedočenja i dokumente kako bi i oni što prije postali slugama Božjim te nastavili ići prema oltaru. Uvjereni smo da su to zaslužili, ali zbog okolnosti njihova ubojstva još ne uspijevamo prikupiti dovoljne dokaze za njihovo mučeništvo.

Pred vratima nam je i objelodanjivanje službene molitve za uzdignuće na oltar slugu Božjih hercegovačkih franjevaca te za njihov zagovor pred Bogom glede neke naše potrebe. Nadam se da će do sljedećega broja ovoga našega glasila to već biti urađeno. Baš se radujem tome trenutku. Zaslužili su da se i službene molitve, a ne samo one naše osobne, sliju njima u čast.

Uvjeren sam da će sve ovo biti na korist našem narodu i svima onima koji će prepoznati da su sluge Božje ubijeni hercegovački franjevci dostojni nasljedovanja. A i te kako nam je u ova vremena potrebna jasnoća naših pogleda.

Znam, ponovio sam određene misli iz prošloga uvodnika. Želim da nam se usjeku u pamet te da zajednički nastavimo naprijed. Bog će nam zacijelo u tome pomoći.

Mir vam i dobro!

Dekret pape Urbana VIII.

U skladu s dekretom pape Urbana VIII. i uredbom II. vat. sabora izjavljujemo da ne želimo preteći sud Crkve kome se potpuno podvrgavamo. Riječi »mučenik«, »mučeništvo«, »čudesa« i slično imaju u ovom glasilu samo vrijednost ljudskog svjedočenja.

»Prema odredbama vrhovnog svećenika Urbana VIII., zabranjeno je da sluga Božji, bez prethodnog dopuštenja Svete Stolice, bude predmetom javnoga crkvenog štovanja. Te odredbe nipošto ne priječe privatnu pobožnost sluzi Božjem, niti spontano širenje njegova glasa svetosti ili mučeništva i znakova. (čl. 117, § 1. i 2.)

Ako nije pronađeno nepropisno štovanje, biskup ili njegov ovlaštenik pristupa sastavljanju izjave o neiskazivanju štovanja, tj. izjave kojom se potvrđuje da se odluke Urbana VIII. poštuju. (čl. 119, § 1.)«

Iz Upute Majka Svetaca